

Warszawa, dn. 24 kwietnia 2015 r.

KMP.573.4.2015.MMo

**Raport przedstawicieli
Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich
w Laskowcu**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192; dalej: OPCAT) oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 9-10 marca 2015 r., do Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich w Laskowcu (dalej: placówka, ZPiSdN) udali się przedstawiciele Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (dalej: KMP lub Mechanizm) w składzie: Magdalena Filipiak (prawnik, psycholog), Przemysław Kazimirski, Wojciech Sadownik (prawnicy) oraz Małgorzata Molak (pedagog resocjalizacyjny).

Celem wizytacji zapobiegawczej przedstawicieli KMP było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania nieletnich i dokonanie oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji dokonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę wstępną z panem Mariuszem Zarębą – kierownikiem internatu;
- dokonano oglądu terenu placówki oraz pomieszczeń użytkowanych przez wychowanków, w tym m.in.: sypialni, świetlic, izb przejściowych, izby chorych, klas lekcyjnych, warsztatów, sanitariatów, biblioteki, sali gimnastycznej;
- przeprowadzono na osobności rozmowy z wychowankami;
- zapoznano się na miejscu z wybraną dokumentacją związaną z funkcjonowaniem placówki.

W trakcie wizytacji sporządzono dokumentację fotograficzną.

Dokonane w oparciu o powyższe czynności ustalenia, przedstawiciele Mechanizmu przekazali kierownikowi internatu oraz wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Ponadto po zakończeniu wizytacji analizie poddano dokumenty związane z funkcjonowaniem placówki oraz regulujące prawa i obowiązki wychowanków.

2. Charakterystyka placówki

Zakład Poprawczy w Laskowcu (dalej: Zakład, ZP) to jednostka resocjalizacyjna typu półotwartego, przeznaczona dla 40 chłopców (4 grupy wychowawcze). Przy Zakładzie funkcjonuje również zwykle Schronisko dla Nieletnich (dalej: Schronisko, SdN), dysponujące 10 miejscami (1 grupa schroniskowa).

Zgodnie ze stanem ewidencyjnym placówki, w Zakładzie umieszczonych było 39 wychowanków, zaś w Schronisku – 4. W czasie wizytacji, w ZP przebywało faktycznie 30 chłopców (2 osoby pozostawały na przepustce, 2 – na niepowrocie, 1 – na ucieczce, 3 - na zwolnieniu lekarskim oraz 1 na mocy art. 90 ustawy dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U z 2014 r., 382 t.j.; dalej: u.p.n). Stan faktyczny w Schronisku był zgodny ze stanem ewidencyjnym.

Organem prowadzącym oraz jednocześnie organem nadzoru w stosunku do wizytowanej placówki jest Minister Sprawiedliwości.

3. Personel placówki

Personel placówki pozostający w bezpośrednim kontakcie z wychowankami Zakładu i Schroniska liczy 55 osób. W jego skład wchodzi: dyrektor placówki, dyrektor szkół, kierownik internatu, kierownik warsztatów, 6 nauczycieli szkolnych, nauczyciel religii, 6 nauczycieli praktycznej nauki zawodu, 17 wychowawców, wychowawca izby przejściowej, 2 psychologów (oddzielnie do ZP i SdN), pedagog, pedagog/bibliotekarz oraz 16 strażników.

Na każdą grupę przypada 3 wychowawców, przy czym każdy nieletni objęty jest opieką wychowawcy prowadzącego.

W nocy opiekę nad nieletnimi sprawuje 2 wychowawców w grupach, 1 wychowawca na dyżurce i 3 strażników.

Według informacji przekazanych przedstawicielom KMP, personel placówki w 2014 r. wziął udział m.in. w szkoleniach: *Diagnoza uzależnienia i szkodliwego używania substancji psychoaktywnych* (22 osoby), *Różnorodne formy resocjalizacji* (15 osób), *Rozpoznawanie*

*potrzeb życiowych, rozwój zawodowy wychowanków (15 osób), Przeciwdziałanie zachowaniom suicydalnym (15 osób), Asertywność (15 osób); konferencjach: XVII Ogólnopolska Konferencja „Pomoc psychologiczna dzieciom z rodzin alkoholowych” (2 osoby), Uczeń z diagnozą ADHD, Zespołem Aspergera w szkole – wyzwanie czy kłopot (2 osoby) ; a także spotkaniach: Spotkanie dotyczące wspierania, usamodzielnienia i readaptacji społecznej wychowanek i wychowanków opuszczających placówki resocjalizacyjne dla nieletnich (2 osoby) i Problematyka readaptacji wychowanków i wychowanek placówek resocjalizacyjnych oraz zagadnienia związane z pracą z młodzieżą będącą ofiarami/sprawcami przemocy seksualnej „Świadoma readaptacja wychowanek i wychowanków opuszczających placówki resocjalizacyjne – mechanizmy standardy wyzwania” (3 osoby), zorganizowanych przez Fundację Po drugie. W 2015 r. natomiast pracownicy ZPiSdN uczestniczyli w szkoleniach: „Candis” – szkolenie w zakresie terapii uzależnień (1 osoba), Szkolenie z zakresu diagnozowania procesu terapii grupowej i przebiegu kontaktu indywidualnego w psychoterapii uzależnień (1 osoba). Dla pracowników zaplanowano także następujące szkolenia: Zapobieganie i przeciwdziałanie agresji, Efektywne oddziaływanie wychowawcze, Szkolenia z zakresu diagnozowania, Problemy wychowawcze i sposoby ich rozwiązywania, Wpływanie na kształtowanie i modelowanie pozycji w strukturze socjometrycznej wychowanka w grupie. Personel placówki podnosi swoje kwalifikacje także na studiach podyplomowych. Doceniając bogatą ofertę szkoleniową dla pracowników ZPiSdN, przedstawiciele KMP zwracają uwagę, iż pożądanym z punktu widzenia szeroko rozumianej prewencji, byłoby zapewnienie personelowi pedagogicznemu placówki także szkolenia z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym, na które wskazuje pkt 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113) stanowiący, iż *Personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm.**

W analizowanym okresie nie było prowadzonych postępowań dyscyplinarnych ani sądowych przeciwko pracownikom i placówce. Ze względu na groźby stosowane przez jednego z wychowanków wobec strażnika, została powiadomiona prokuratura, a nieletni został przeniesiony do Zakładu Poprawczego w Trzemesznie.

4. Warunki bytowe

Przedstawiciele KMP ocenili warunki bytowe jako bardzo dobre. Sypialnie nieletnich urządzone były w estetycznie, udekorowane w sposób nadający im indywidualny charakter. W każdej znajdował się telewizor, a w części z nich także konsole do gier lub akwaria z rybkami. Zastrzeżenia wizytujących wzbudził jednak fakt, iż nie każda sypialnia wyposażona była w szafki na rzeczy osobiste wychowanków, co zalecają uzupełnić.

Pozytywne wrażenie wywarły na przedstawicielach KMP także świetlice w grupach internatowych, które wyposażone zostały w stoły do gry w tenisa, *piłkarzyki* oraz przyrządy do ćwiczeń, a grupa schroniskowa także w kominek. W każdej z grup wyodrębniona została pralnia z suszarką oraz kuchenka, w której wychowankowie mogą przygotować proste potrawy. Kierownik internatu poinformował wizytujących, że w każdym miesiącu grupa otrzymuje pewną sumę pieniędzy w ramach tzw. *żywnościówki*, którą przeznacza na zakup produktów spożywczych.

W każdej grupie internatowej została wydzielona palarnia – odgradzona pleksą część korytarza, wyposażona w wyciąg. Palenie możliwe jest także w pomieszczeniach warsztatów oraz w łazience w szkole. Osoby przebywające w izbie przejściowej, mogą palić papierosy na placu spacerowym.

Placówka dysponuje boiskiem sportowym, które pozostaje w remoncie (w dniu wizytacji zerwany był z niego asfalt, w przygotowaniu było oświetlenie) oraz boiskiem do siatkówki plażowej. Nieletni przebywający w izbie przejściowej do dyspozycji mają zadaszone i okratowane pole spacerowe.

Sanitariaty dla nieletnich były utrzymane w czystości i zapewniały intymność korzystającym z muszli ustępowej oraz prysznicza.

W ZPiSdN wydzielone zostały 3 izby przejściowe w myśl przepisu § 25 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2010 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz. U. z 2014 r., poz. 1054 t.j.; dalej: rozporządzenie) oraz jedna w celu stosowania przepisu § 44 ust. 1 rozporządzenia. Zwrócenia uwagi wymaga surowy stan tych pomieszczeń, z przymocowanymi do podłogi meblami lub wykonanymi z plastiku. Tymczasem, ich wygląd nie powinien odbiegać standardem od pozostałych pokoi dla wychowanków (co zostało określone także w § 12 pkt 1 *Regulaminu Zakładu Poprawczego i Schroniska dla nieletnich w Laskowcu*; dalej: *Regulamin ZPiSdN*). Izby przejściowe są pierwszym miejscem, do którego trafiają nieletni po przyjęciu do placówki, dlatego ich wyposażenie, nie powinno stanowić dodatkowego rygoru, w stresującym

momencie dla każdego wychowanka. Kierownik internatu zaznaczył, iż prace nad wystrojem izb przejściowych są w planie na najbliższe miesiące. W związku z powyższym, przedstawiciele KMP zwracają się do dyrektora ZPiSdN z prośbą o informację o stanie realizacji tego planu.

Wychowankowie spożywają posiłki na stołówce. W widocznym miejscu wywieszony jest jadłospis. Posiłki przygotowywane przez kuchnię, zostały pozytywnie ocenione przez wychowanków. Poinformowali oni także wizytujących o możliwości uzyskania dodatkowej porcji.

Zainstalowany w placówce monitoring wizyjny zasięgiem swoim obejmuje wejście główne, korytarze (administracja, szkoła, warsztaty), pomieszczenia warsztatowe, klatkę schodową i przedsionek toalety w szkole, kompleks izb przejściowych oraz tzw. *szpitalik* (izolatkę dla chorych). Podgląd z kamer możliwy jest w dyżurce strażników oraz pokoju strażnika odpowiedzialnego za nadzór nad izbami przejściowymi. Nagrania nie są archiwizowane przez okres wskazany w § 105⁵ rozporządzenia. Ww. przepis stanowi, iż (...) *cyfrowy zapis z monitoringu izb mieszkalnych, przejściowych, izolacyjnych i izb chorych jest archiwizowany do czasu opuszczenia przez nieletnich w nich przebywających zakładu lub schroniska*. W związku z tym, przedstawiciele KMP zalecają dostosowanie pojemności dysków twardych zamontowanych w rejestratorach video do wymogu określonego w rozporządzeniu.

Placówka jest systematycznie modernizowana. W latach 2013-2015 przeprowadzony był m.in. remont bieżący w internacie i łazience w grupie IV, montaż drzwi typu „kowbojki” pod prysznicami w łazienkach grup, wydzielenie palarni w korytarzach grup (montaż przeszklonych ścianek).

Zgodnie z informacją przekazaną wizytującym, planowane jest przeprowadzenie remontu izb przejściowych, przebudowa łącznika pomiędzy izbami przejściowymi i *szpitalikiem*, adaptacja budynku znajdującego się na terenie ZPiSdN na pokoje gościnne, remont schodów przed wejściem głównym do placówki, remont pokrycia dachowego na budynku Schroniska, remont korytarza głównego administracji, adaptacja jednego z pomieszczeń pod wymogi i standardy izby izolacyjnej oraz budowa wielofunkcyjnego boiska typu *Orlik*.

Wychowankowie, z którymi rozmawiali wizytujący, pozytywnie wyrażali się na temat warunków bytowych zapewnionym im w placówce. Podkreślali możliwość samodzielnej aranżacji sypialni, w tym także wyboru koloru farby na ściany.

a) Dostosowanie placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością

Opisując warunki bytowe, przedstawiciele KMP pragną zauważyć, iż wizytowana placówka jest niedostosowana do potrzeb osoby z niepełnosprawnością. Reprezentanci Mechanizmu przypominają w tym miejscu, że zakres podmiotowy u.p.n z nie wyłącza z kręgu nieletnich sprawców czynów zabronionych osób z niepełnosprawnością, a tym samym nie pozbawia sądu możliwości stosowania wobec nich środka poprawczego. Co więcej niepełnosprawność może nastąpić wskutek nieszczęśliwych zdarzeń losowych zaistniałych na terenie placówki czy też poza nią. W aktualnym stanie technicznym i wyposażenia placówki, osoba z niepełnosprawnością nie będzie mogła korzystać z urządzeń sanitarnych, czy też samodzielnie poruszać się po jej terenie.

Podkreślenia w tym miejscu wymaga, iż zgodnie z informacją przekazaną przez Ministra Sprawiedliwości w piśmie do Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 5 czerwca 2014 r. (DWOIP-I-072-7/14), Zakład Poprawczy w Tarnowie i Schronisko dla Nieletnich w Dominowie, są placówkami wyznaczonymi jako dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością. W związku z powyższym, do nich powinny być kierowane osoby poruszające się na wózkach lub ze znacznie obniżoną sprawnością fizyczną.

5. Traktowanie

Atmosferę panującą w placówce wizytujący ocenili jako dobrą. Na uznanie zasługuje objęcie nowego wychowanka opieką ze strony wychowawcy izby przejściowej, psychologa, pedagoga oraz kierownika internatu. Podczas rozmowy wstępnej nieletni pytany jest o pobyty w innych placówkach oraz otrzymuje wskazówki, jak odnaleźć się w nowej rzeczywistości.

Większość wychowanków, z którymi rozmawiali przedstawiciele Mechanizmu, pozytywnie wypowiadała się na temat pracy personelu, gotowości do pomocy i wsparcia. Nieletni przyznali, iż pobyt w ZPiSdN zmienił ich na lepsze. Mimo to, wizytujący odebrali sygnał o używaniu przez wychowawców słów używanych za powszechnie obraźliwe oraz niewłaściwym odnoszeniu się do nich przez wychowawcę o nazwisku Dusza. Został on określony jako prowokujący, naruszający nietykalność fizyczną. Kierownik internatu przyznał, że problem jest mu znany, jednakże nie posiada wiedzy na temat postępowania przeprowadzonego przez dyrektora ZPiSdN. Przedstawiciele KMP zwracają się do dyrektora placówki z prośbą o udzielenie informacji o ewentualnie podjętych w tej sprawie krokach. Ponadto pracownicy BRPO zalecają stałe przypominanie personelowi placówki o konieczności zachowania kultury języka.

Z informacji uzyskanych od kierownika internatu wynika, iż przed umieszczeniem w izbie przejściowej, nowi wychowankowie przebierają się w obecności strażników w dresy oraz są poddawani przeszukaniu. Kontrolom osobistym podlegają także wracający z przepustek. Powyższe informacje zostały potwierdzone w rozmowach z nieletnimi. Ponadto w *Procedurze umieszczania w izbie przejściowej wychowanków zakładu poprawczego* zapisano, iż *za przygotowanie i sprawdzenie wychowanka przed umieszczeniem w izbie przejściowej odpowiedzialny jest pracownik ochrony. Jeżeli jest taka potrzeba przeprowadza się wnikliwą kontrolę chłopca. W Procedurze zapobiegania wnoszeniu na teren Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich narkotyków, alkoholu oraz innych substancji i przedmiotów zabronionych* określono, że *po powrocie z przepustki lub urlopu wychowanek (...) jest dokładanie przeszukiwany*. Przedstawiciele Mechanizmu podkreślają w tym miejscu, że obowiązujące przepisy prawa nie wskazują osób uprawnionych do przeprowadzania kontroli osobistych w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich, jak również przesłanek ich stosowania. Ponadto zauważalny jest także brak spójności terminologicznej w rozporządzeniu, które w jednym miejscu podaje definicję kontroli osobistej (§ 2 pkt 20), w innym zaś posługuje się pojęciem przeszukania osobistego (§ 105¹⁵ pkt 6).

Wizytujący podkreślają, że kontrola osobista stanowi jedną z najpoważniejszych ingerencji w prawo do prywatności i intymności osoby poddanej kontroli, a zatem upoważnienia do jej dokonywania nie można domniemywać, ani nie może ono wynikać z aktu rangi niższej niż ustawa.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich, niewystarczające z punktu widzenia norm konstytucyjnych będzie poprzestanie jedynie na określeniu, iż kontroli osobistej poddaje się nieletnich *w szczególnie uzasadnionych przypadkach*. Ustawodawca w akcie rangi ustawowej powinien określać przypadki, w których dopuszczalna jest kontrola osobista. Nadto należy ująć w tychże przepisach, że kontroli osobistej może dokonywać wyłącznie osoba tej samej płci, w niemonitorowanym pomieszczeniu. Dodatkowe zabezpieczenie w omawianej kwestii może stanowić wymóg odnotowywania przez pracowników zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich w prowadzonym do tego celu rejestrze, informacji na temat godziny, miejsca, przyczyny dokonania kontroli osobistej oraz danych kontrolującego i kontrolowanego. Opracowując przepisy w tej materii należy zapewnić, by kontrolowanie nieletnich przebiegało z poszanowaniem ich praw do intymności i prywatności. W przedmiotowej kwestii Rzecznik Praw Obywatelskich zwróciła się do Ministra Sprawiedliwości o podjęcie działań legislacyjnych w przedstawionym zakresie. W

odpowiedzi z dnia 25 kwietnia 2014 r. Sekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości, poinformował Rzecznika Praw Obywatelskich o wzięciu po uwagę zgłoszonych przez nią wniosków w zakresie dokonywania kontroli osobistych nieletnich przebywających w zakładach poprawczych i schroniskach, w trakcie prac nad zmianą ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich.

Podczas rozmów z nieletnimi, wizytujący pozyskali informację, iż kontrole pokoi przeprowadzane są pod ich nieobecność. Przedstawiciele KMP zwracają uwagę, że powinny być one bardziej transparentne dla wychowanków. W związku z tym, zasadne jest kontrolowanie sypialni przy udziale jej reprezentanta.

Wizytujący odebrali od kierownika internatu informację o stosowaniu przez pielęgniarkę, a w razie jej nieobecności – wychowawcę izby przejściowej, testów na obecność narkotyków wobec wychowanków placówki (co potwierdzili w rozmowach nieletni). Należy podkreślić, iż przepisy u.p.n. nie dają możliwości osobie innej niż kurator sądowy sprawujący nadzór nad nieletnim, obowiązania nieletniego do poddania się badaniu w celu ustalenia w jego organizmie obecności alkoholu lub innego środka użytego w celu wprowadzenia się w stan odurzenia (art. 70b u.p.n.). Należy zatem uznać, że personel placówki, nie ma prawa zobowiązania wychowanków do poddania się takim badaniom. Wskazane wyżej przepisy u.p.n. nie wprowadzają również zastrzeżenia, że krąg podmiotów uprawnionych do przeprowadzania testów na obecność substancji odurzających mógłby ulec rozszerzeniu na podstawie zgody rodziców/opiekunów prawnych. Zgoda rodziców nie może być więc uznana za czynnik legitymizujący wykonywanie tego typu testów. Organy państwowe zobowiązane są działać na zasadach i w granicach prawa, a zatem ich uprawnień nie można domniemywać.

Przedstawiciele KMP pragną jednocześnie wyjaśnić, iż celem Rzecznika Praw Obywatelskich nie jest pozbawienie personelu placówek dla nieletnich narzędzia przeciwdziałania uzależnieniom, jakie stanowi wykonywanie testów na obecność narkotyków w organizmie ich wychowanków. Rozumiejąc zasadność wykorzystania tego rodzaju środka weryfikacji postawy nieletniego w procesie resocjalizacji i dostrzegając jednocześnie jego niewątpliwie ingerujący w sferę wolności jednostki charakter, Rzecznik Praw Obywatelskich skierowała w dniu 30 marca 2015 r. wystąpienie do Ministra Sprawiedliwości. Zaapelowała w nim o podjęcie przez Ministra inicjatywy ustawodawczej w celu określenia podmiotów uprawnionych do przeprowadzania badań na obecność alkoholu, środków odurzających i psychotropowych w organizmie nieletnich przebywających w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich, jak również określenia w aktach wykonawczych warunków i

sposobu przeprowadzania tych badań. W odpowiedzi z dnia 21 kwietnia 2015 r. Sekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości poinformował RPO o podjęciu *stosownych prac legislacyjnych*.

Wątpliwości wizytujących wzbudziła praktyka postępowania z wychowankami, którzy są podejrzani o pozostawanie pod wpływem alkoholu. Przedstawiciele KMP nie mają zastrzeżeń do oddawania chłopców pod opiekę pielęgniarki w *szpitaliku*, jednak odmienne zdanie wyrażają w zakresie umieszczania nieletnich w izbie przejściowej. Pobyt w tym pomieszczeniu regulują bowiem przepisy § 25 ust. 1 pkt 4 oraz § 44 ust. 1 pkt 4 i 5 rozporządzenia.

W 2014 r. w izbie przejściowej przebywało 52 wychowanków, a w 2015 r. – 12 (w tym roku poniżej 14 dni). Zastrzeżenia wizytujących wzbudził powód umieszczenia (*dane usunięto*) *po ataku epilepsji*, gdyż wskazuje on raczej na konieczność objęcia go opieką medyczną, a nie odseparowaniem od pozostałych wychowanków ze względu na bezpieczeństwo. Wątpliwości pracowników BRPO wywołał także wpis w *księdze ewidencji wychowanków umieszczonych w izbie przejściowej* dotyczący (*dane usunięto*), iż *chce pozostać w IP do chwili opuszczenia ZP*. Wyjaśnienia nadesłane przedstawicielom KMP, odnoszące się do pobytu tego nieletniego w izbie przejściowej w dniach 11 kwietnia-3 czerwca 2014 r., obejmowały także okres 20-21 lutego 2014 r. (powód umieszczenia: *wulgarne, aroganckie i agresywne zachowanie wobec wychowawcy*) i 18-31 marca 2014 r. (powód umieszczenia: *bicie, dokuczanie słowne*), kiedy to nieletni został w niej umieszczony ze względu na niewłaściwe zachowanie wobec innych wychowanków. Pobyt nieletniego w izbie od dnia 11 kwietnia, zgodnie z informacją przekazaną wizytującym, służył zapewnieniu bezpieczeństwa pozostałych wychowanków. Przedstawicielom KMP przekazano, iż chłopiec wyraził prośbę o pozostanie w izbie przejściowej powyżej 14 dni. Zapoznając się z dokumentacją prowadzoną w placówce, reprezentanci Mechanizmu nie znaleźli ww. prośby. Pracownicy BRPO mają także wątpliwość, czy tego typu oświadczenie może być podstawą do długotrwałej izolacji nieletniego. Powyższe przykłady budzą wątpliwość pod kątem ich zgodności z przepisami § 25 ust. 1 pkt 4 oraz § 44 ust. 1 pkt 4 i 5 rozporządzenia, określającym przesłanki do umieszczenia wychowanka w izbie przejściowej. W związku z powyższym, przedstawiciele KMP zalecają zaprzestanie stosowania praktyki izolowania nieletnich poza ramami określonymi w przepisach krajowych.

Podniesienia wymaga także przypadek umieszczenia w izbie przejściowej (*dane usunięto*), który ewidencyjnie przebywał w tzw. *szpitaliku*. Zgodnie z *księgą ewidencji*

wychowanków umieszczonych w izbie przejściowej, pobyt wychowanka w tym miejscu ograniczał się do dni 19-20 lutego 2015 r. po dowiedzeniu go z tzw. *niepowrotu*. Jak wynika z zeszytu prowadzonego przez pielęgniarkę, został umieszczony w *szpitaliku* ze względu na przeziębienie dnia 24 lutego i przebywał w nim do dnia wizytacji (10 marca), faktycznie zaś w izbie przejściowej. Informacja o pobycie chłopca w *szpitaliku* została zawarta także w *książce przebiegu służby nocnej*. Przedstawiciele KMP zwracają się do dyrektora ZPiSdN z prośbą o wyjaśnienie rozbieżności pomiędzy ewidencją pobytu wychowanka w izbie przejściowej i szpitaliku, a faktycznym jego umieszczeniem we wskazanych pomieszczeniach. Pracownicy BRPO przypominają jednocześnie o konieczności rzetelnego prowadzenia dokumentacji, odzwierciedlającego sytuację nieletnich.

W każdym tygodniu organizowane są spotkania zespołu, w których bierze udział dyrektor placówki, kierownicy działów, wychowawcy. Zatwierdzane są na nich środki dyscyplinarne, nagrody, przepustki oraz wycieczki.

W analizowanym okresie nie były stosowane wobec nieletnich środki przymusu bezpośredniego. W 2014 r. miały miejsce 2 wydarzenia nadzwyczajne z udziałem wychowanków (bójka oraz ucieczka podczas wyjazdu do muzeum).

6. Dyscyplinowanie

Katalogi nagród i środków dyscyplinarnych zostały ujęte odpowiednio w § 25 pkt 2 i § 43 pkt 2 oraz § 27 pkt 2 i § 44 pkt 2 *Regulaminu ZPiSdN*. Przedstawiciele KMP zwracają uwagę, iż nie są one zbieżne z przepisami art. 95cc. § 1 i art. 95cf. § 1 u.p.n., dlatego należy dokonać ich ujednoczenia z powszechnie obowiązującym prawem.

Wymierzenie środka dyscyplinarnego wobec nieletniego poprzedzone jest sporządzeniem *Protokołu z przebiegu postępowania wyjaśniającego o zastosowanie środka dyscyplinarnego oraz decyzja dyrektora* (dalej: Protokół). Dokument ten zakłada przeprowadzenie postępowania, w którym brane jest pod uwagę wyjaśnienie, złożone przez wychowanka. Przed podjęciem decyzji przez dyrektora ZPiSdN wypowiada się także zespół diagnostyczny/ diagnostyczno-korekcyjny. Protokół zawiera także pouczenie, iż nieletni ma prawo do złożenia skargi do sędziego rodzinnego, sprawującego nadzór nad Zakładem/Schroniskiem. Wizytujących poinformowano, że wychowankowie nie korzystają z tego prawa, niemniej jednak ważne jest, iż posiadają oni wiedzę w tym zakresie (co potwierdzili w rozmowach z wizytującymi).

W placówce funkcjonuje punktowy system oceniania wychowanków. Wychowawca prowadzi dla każdego nieletniego kartę ocen, na codziennym apelu następuje podsumowanie zachowania chłopca w szkole i na warsztatach. Ocena miesięczna jest jednym z kryteriów przyznawania nieletnim kieszonkowego. Wystawiana jest zgodnie z przyjętą skalą, której kryteria nie budzą wątpliwości. Na apelu czytane są także środki dyscyplinarne i nagrody, udzielane wychowankom, z podaniem ich uzasadnienia i informacji o możliwości odwołania (co potwierdzali wychowankowie, z którymi rozmawiali wizytujący).

Według informacji przekazanych przez kierownika internatu, proporcje środków dyscyplinarnych do nagród wynoszą 1:6.

Wizytujący, którzy przeprowadzali rozmowy indywidualne z nieletnimi, odebrali informację, iż tzw. *niepowrót* skutkuje nałożeniem dodatkowego dyżuru. Przedstawiciele KMP podkreślają, iż ustawa zawiera zamknięty katalog środków dyscyplinarnych, które obowiązują w ZPiSdN. Pracownicy placówki nie mogą stosować dowolności w zakresie dyscyplinowania nieletnich. Podniesienia ponadto wymaga, że zgodnie z Regułami Narodów Zjednoczonych Dotyczące Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113) *praca nie może stanowić kary dyscyplinarnej* (Reguła 67). W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają zaprzestanie stosowania kar niezgodnych z ustawą.

Zastrzeżenie wizytujących wzbudził wpis w *księdze ewidencji środków dyscyplinarnych* dotyczący nieletniego (*dane usunięto*) z dnia 23 lutego 2015 r., iż otrzymał *naganę (łącznie z 50% obniżeniem kieszonkowego)*. Przypomnienia w tym miejscu wymaga, iż zgodnie z przepisem art. 95ce. § 2 u.p.n. *za jedno przewinienie stosuje się jeden środek dyscyplinarny. W przypadku gdy nieletni popełnił więcej przewinień, stosuje się jeden środek dyscyplinarny odpowiednio surowszy*. Tym bardziej, że jak wspomniano wcześniej, na wysokość kieszonkowego wpływ powinna mieć ocena miesięczna, a nie jednorazowe przewinienie. W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają stosowanie cytowanego wyżej przepisu w zakresie dyscyplinowania wychowanków.

Wychowankowie ZPiSdN mają możliwość wykonywania prac na cele społeczne, orzekanych w ramach kary ograniczenia wolności, co pracownicy BRPO uważają za dobrą praktykę.

7. Prawo do informacji

W wizytowanej placówce prawo do informacji jest respektowane. Przyjmowani do niej wychowankowie są informowani o swoich prawach i obowiązkach oraz o panujących w placówce zasadach, co potwierdzają następnie własnoręcznym podpisem na stosownym oświadczeniu. Nowo przyjęty nieletni umieszczany jest bezpośrednio w odpowiedniej grupie wychowawczej po pobycie w izbie przejściowej, trwającym maksymalnie 14 dni.

Wychowankowie, z którymi rozmawiali wizytujący potwierdzili znajomość swoich praw i obowiązków.

Na tablicach informacyjnych, znajdujących się w każdej grupie wychowawczej, wymieszone są kopie następujących dokumentów: prawa i obowiązki wychowanka, oferta resocjalizacyjna oraz adnotacja o wymianie pościeli, odzieży i bielizny, godzinach nakrywania do stołu, wyjściach do sklepu i obowiązkach grupy dyżurnej. Podane są także adresy instytucji, do których nieletni może się zgłosić w przypadku łamania jego praw. Wizytujący zwrócili uwagę na niewłaściwy adres Biura Rzecznika Praw Dziecka, dlatego zalecają dokonanie jego zmiany na ul. Przemysłowa 30/32, 00-450 Warszawa (także w *Procedurze składania skarg przez nieletnich*). Przy okazji dokonywania ww. korekty, przedstawiciele KMP zalecają uzupełnienie adresu Biura Rzecznika Praw Obywatelskich o numer bezpłatnej infolinii 0 800 676 676.

Na tablicach udostępnione są rozkłady dnia. Wizytujący zwrócili uwagę, iż nie są w nich wyróżnione zajęcia sportowe. Wątpliwości przedstawiciele KMP budzi także zorganizowanie godzinnych spacerów przed apelem porannym, przy założeniu, że między godziną 6:30 a 8:00 nieletni mają także czas na pobudkę, śniadanie i toaletę. Jak wskazują zalecenia Komitetu Ministrów, *wszyscy młodociani pozbawieni wolności powinni mieć możliwość regularnego ćwiczenia przez co najmniej dwie godziny dziennie, z czego godzina na powietrzu, jeżeli pozwala na to pogoda* (Reguła 81).

8. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Wychowankowie utrzymują kontakt z osobami spoza placówki w formie korespondencyjnej, telefonicznej oraz bezpośredniej w ramach przepustek i odwiedzin.

Kierownik internatu poinformował wizytujących, że wychowankowie mogą być odwiedzani przez osoby bliskie, także spoza rodziny, od godzin porannych do późnego popołudnia. Powyższe potwierdzili nieletni, z którymi wizytującym przeprowadzili rozmowy. Zgodnie z zasadą panującą w ZPiSdN, spotkania z kolegami są możliwe dopiero po przejściu

nioletniego z izby przejściowej do grupy wychowawczej. Zwrócenia uwagi wymaga, iż mimo dobrze ocenionej praktyki umożliwiania wychowankom kontaktu z osobami spoza rodziny, wizytujący dostrzegli nieprawidłowości w *Procedurze odwiedzin wychowanków Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nioletnich w Laskowcu* (dalej: *Procedura odwiedzin*). Zgodnie z pkt 7 *dyrektor ZPiSdN w Laskowcu w uzasadnionych przypadkach może wyrazić zgodę na dodatkowe odwiedziny dla innych członków rodziny lub osób bliskich spoza niej*. Wskazane wyżej postanowienie powinno zostać wykreślone, a rozszerzenia o krąg osób spoza rodziny wymaga punkt 1 *Procedury odwiedzin*. Przypomnienia w tym miejscu wymaga art. 66 § 4 u.p.n. określający zasady kontaktów nioletniego z osobami spoza placówki, który nie różnicuje sytuacji osób z rodziny i spoza jej kręgu. Tym samym zasady udzielania widzeń powinny być jednakowe dla wszystkich odwiedzających. Jedyne powody w zakresie ograniczania lub zakazania kontaktów nioletniego z osobami spoza placówki, określone zostały we wspomnianym art. 66 § 4 u.p.n.

Placówka dysponuje dwoma pokojami odwiedzin, wyposażonymi w kamery telewizji przemysłowej bez funkcji rejestrowania fonii.

Nioletni, którzy są ojcami i wykazują zainteresowanie swoimi dziećmi, co drugi weekend korzystają z przepustek. Ze stałej przepustki korzysta wychowanek, który uczęszcza na kurs prawa jazdy.

Rozmowy telefonicznie wychowankowie prowadzą przy wykorzystaniu przenośnych aparatów, znajdujących się w grupach wychowawczych (połączenie następuje przez dyżurkę strażników). Kierownik internatu poinformował wizytujących, iż zdarza się, że wychowawcy są obecni podczas rozmów nioletnich, z wykluczeniem kontaktu z dziewczynami. Co do zasady, kontakt telefoniczny osób przebywających w izbie przejściowej, odbywa się w obecności strażnika. Opisana praktyka budzi zastrzeżenia przedstawicieli Mechanizmu, ponieważ narusza ona prawo do poszanowania prywatności. Pracownicy BRPO podkreślają także, iż nie ma przepisów zezwalających na kontrolowanie rozmów telefonicznych nioletnich umieszczonych w zakładach poprawczych i schroniskach dla nioletnich. Ponadto jak wskazuje art. 49 Konstytucji RP *zapewnia się wolność i ochronę tajemnicy komunikowania się. Ich ograniczenia może nastąpić jedynie w przypadkach określonych w ustawie i w sposób w niej określony*. Praktyka polegająca na obecności pracowników placówki podczas rozmów telefonicznych wychowanków, wymaga wyeliminowania.

W każdej grupie wychowawczej wyznaczony jest tzw. *sklepowy*, który dokonuje zakupów dla pozostałych wychowanków w towarzystwie strażnika.

Korespondencja przychodząca do nieletnich, zgodnie z informacją uzyskaną od kierownika internatu, podlega sprawdzeniu wyłącznie pod względem jej zawartości. W przypadku listów pochodzących od osób przebywających w zakładach karnych i aresztach śledczych, stosowany jest przepis art. 66 § 3 u.p.n. dający możliwość kontrolowania treści listów (w przypadkach powzięcia uzasadnionego podejrzenia, iż zawiera ona treści godzące w porządek prawny, bezpieczeństwo ośrodka, zakładu lub schroniska, w zasady moralności publicznej bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub resocjalizacji nieletniego). Kierownik internatu zaznaczył, iż list uznany za tzw. *gryps*, zostaje włączony do akt nieletniego, o czym informowany jest właściwy sąd oraz wychowanek.

Wizytujący odebrali jednak pojedyncze sygnały od nieletnich, iż czytane są ich listy przychodzące, jak i wychodzące. Przedstawiciele KMP przypominają, iż kontrola korespondencji powinna być ograniczona do przypadków wymienionych w ww. przepisie ustawy.

Zawartość paczek otrzymywanych przez nieletnich kontrolowana jest w ich obecności.

9. Prawo do ochrony zdrowia

W placówce zatrudniona jest pielęgniarka, pełniąca dyżury od poniedziałku do piątku, a w weekendy na wezwanie. Lekarz podstawowej opieki zdrowotnej przyjmuje na wizyty w każdą środę. W nagłych wypadkach wzywane jest pogotowie ratunkowe. Kontakt z psychiatrą jest doraźny (wzywany w razie potrzeby). Do stomatologa nieletni są zawożeni w ramach wizyt prywatnych, z reguły co wtorek. Jeden z nieletnich został objęty opieką poradni seksuologicznej w Warszawie.

Każdy z nowoprzyjętych do placówki wychowanków, poddawany jest oględzinom pielęgniarki oraz przeprowadzany jest z nim wywiad na temat stanu zdrowia. Badaniom lekarskim podlega w pierwszą środę od jego przybycia (lub w razie potrzeby wcześniej).

Gabinet lekarski wyposażony jest w niezbędne meble i sprzęty, w tym worekambu.

Do podstawowych obowiązków pielęgniarki należy udzielanie pierwszej pomocy przedmedycznej, wydawanie leków (w weekendy obowiązek ten przejmują strażnicy), przeprowadzanie badań bilansowych oraz umawianie wizyt u lekarzy przyjmujących poza placówką.

W ramach profilaktyki, stomatolog dokonuje przeglądu uzębienia wychowanków 2 razy do roku. Nowoprzyjęci do Schroniska nieletni, obowiązkowo zapisywani są na konsultację psychiatryczną.

Z informacji uzyskanych od pielęgniarki zatrudnionej w ZPiSdN wynika, że żaden z wychowanków nie jest objęty leczeniem psychiatrycznym. Jeden z nich przyjmuje leki psychotropowe, przypisane przez neurologa ze względu na padaczkę.

Osoby chore umieszczane są w tzw. *szpitaliku*. Placówka dysponuje dwoma takimi pomieszczeniami, wyposażonymi w łóżka i szafki nocne, z pełnym węzłem sanitarnym.

Wychowankowie, z którymi rozmawiali wizytujący potwierdzili, iż są poddawani badaniom wstępnym po przybyciu do placówki. Nie zgłaszali zastrzeżeń w zakresie czasu oczekiwania na wizytę u lekarza podstawowej opieki zdrowotnej czy specjalisty.

10. Prawo do wypoczynku i rekreacji oraz oferta resocjalizacyjna

Zgodnie z informacją udzieloną przez kierownika internatu, w ZPiSdN działają następujące koła zainteresowań dla wychowanków: turystyczne, SKS siatkówka, plastyczne, wędkarskie, tenisa stołowego i terapeutyczne (prowadzone przez wychowawcę w trakcie studium uzależnień).

Ofertę zajęć poza placówką w roku szkolnym 2013/2014 zrealizowanych przez ZPiSdN w *Laskowcu* przedstawiciele KMP ocenili jako dobrą. W 2014 r. wychowankowie wzięli udział w licznych wycieczkach krajoznawczych, a także na spektakle teatralne i do muzeów. Brali również udział w pracach społecznych (remontowych) na rzecz szkoły w *Ołdakowie*, czy przedszkola w *Ostrołęce*. Tradycją placówki jest organizowanie rajdów pieszych oraz spływów kajakowych dla nieletnich.

Ofertę resocjalizacyjną, skierowaną do nieletnich przebywających w wizytowanej placówce, przedstawiciele KMP uznali jako godną naśladowania. W 2015 r. do dnia wizytacji dla nieletnich zorganizowano 17 wyjść. Wychowankowie ZPiSdN są wolontariuszami w *Domu Pomocy Społecznej Wrzos* w *Ostrołęce* w ramach programu *Pomocna dłoń*. Wizyty nieletnich w DPS realizowane są co tydzień, przez grupę 10 osób. Ponadto wychowankowie brali udział m.in. w warsztatach *Świat jak z bajki*, mających na celu kształcenie świadomości międzykulturowej; *Przemoc ma swoją twarz*, organizowanych przez Fundację *Po Drugie*, skupiających się głównie na zagadnieniu przemocy domowej. Nieletni byli także objęci m.in. programem terapii indywidualnej *Poznaj mnie*, który stanowi wstęp do opracowywania indywidualnych planów resocjalizacji; programem zajęć socjoterapeutycznych *Jestem ważny. To moje życie*, służących kształtowaniu osobowości wychowanka i wspieraniu jego rozwoju; programem *Nie boję się wolności*, przygotowującym do usamodzielnienia do opuszczeniu placówki. W ramach projektu *Weź, nie bierz* Fundacji *Po Drugie*, wychowankowie i ich

rodziny, zdobywali wiedzę na temat zagrożeń wynikających z zażywania narkotyków. W ramach stałych zajęć, nieletni mogą skorzystać z terapii z udziałem zwierząt oraz terapii przez sztukę (w ramach koła plastycznego).

Zgodnie z informacją przekazaną wizytującym przez kierownika internatu, wychowankowie z niechęcią podchodzą do porannych zajęć na powietrzu, co nie budzi zdziwienia wizytujących. Zasadnym byłoby organizowanie spacerów i wyjść na boisko w godzinach popołudniowych, w ramach pobytu w internacie.

Z rozmów indywidualnych z nieletnimi wynika, że oferta zajęć kulturalno-oświatowo-rekreacyjnych przygotowana dla nich przez placówkę cieszy się dużą popularnością.

11. Prawo do edukacji

Nieletni przebywający w ZPiSdN realizują obowiązek szkolny na poziomie gimnazjum i szkoły zawodowej.

Praktyczna nauka zawodu prowadzona jest w ramach 2 kierunków przysposobienia do pracy: ślusarza i stolarza, realizowana w klasach I-III gimnazjum. W szkole zawodowej nieletni przyuczani są do zawodu kowal. Egzamin potwierdzający kwalifikacje organizowany jest w placówce.

W ramach warsztatów wyodrębnione zostały następujące pracownie: kuźnia, stolarnia, spawalnia, ślusarnia, a w przygotowaniu pozostaje sala wykładowa. W ramach szkoły funkcjonuje 6 sal dydaktycznych i pracownia komputerowa (korzystanie z niej możliwe jest także w ramach zajęć pozaszkolnych). Wszystkie sale lekcyjne posiadają dostęp do internetu. Wyposażenie szkoły oraz warsztatów szkolnych wizytujący oceniają jako bardzo dobre.

W roku szkolnym 2014/2015, zgodnie z informacją przekazaną wizytującym, na terenie ZPiSdN zorganizowano 6 kursów w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, w których łącznie wzięło udział 47 wychowanków: ślusarza (8 osób), spawacza (7 osób), stolarza (8 osób), ocieplania budynków (8 osób), stawiania ścianek gipsowo-kartonowych (8 osób), brukarza (8 osób).

12. Prawo do praktyk religijnych

Wizytowana placówka posiada kaplicę rzymskokatolicką, gdzie odbywają się cotygodniowe msze święte. Na terenie ZPiSdN organizowane są rekolekcje. Wychowankowie biorą także udział w wyjazdach na spotkania katolickiej młodzieży w Lednicy.

Lekcje religii prowadzone są dla zainteresowanych na terenie internatu. Wychowankowie potwierdzili dobrowolność udziału w zajęciach, jak i mszach świętych.

Nieletnim umożliwia się przystąpienie do sakramentu bierzmowania.

13. Dobre praktyki

W ocenie przedstawicieli KMP, na uznanie zasługuje przeprowadzenie w ZPiSdN projektu edukacyjnego *Szkola inaczej*. Projekt ten został zrealizowany zarówno w gimnazjum, jak i w szkole zawodowej. Zgodnie z informacją przekazaną wizytującym przez Panią Dorotę Mrowińską, nauczycielkę, liczba godzin edukacyjnych była taka sama jak podczas tradycyjnego tygodnia zajęć, ale lekcje były podzielone na bloki tematyczne, a liczebność grupy nie przekraczała 10 osób. Wychowankowie sami wybierali, w których blokach chcą uczestniczyć danego dnia. Podczas zajęć każdy uczeń wykonywał zadania, stosownie do swoich możliwości i zaległości, z założenia bliskie życiu codziennemu. Pani Dorota Mrowińska poinformowała wizytujących, iż planowane jest powtórzenie projektu w maju, tym razem przez 4 tygodnie, ponieważ spotkał się on z wysokimi ocenami ze strony wychowanków, jak i większości nauczycieli.

14. Zalecenia przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji

Na podstawie art. 19 OPCAT przedstawiciele KMP zalecają dyrektorowi Schroniska dla Nieletnich i Zakładu Poprawczego w Laskowcu:

1. zaprzestanie dokonywania kontroli osobistych nieletnich (wraz z naniesieniem zmian w procedurach wymienionych w pkt 5 niniejszego Raportu) oraz stosowania testów na obecność narkotyków przez personel placówki;
2. przeprowadzanie kontroli pokoi nieletnich w obecności reprezentanta ze strony wychowanków;
3. umieszczanie wychowanków w izbie przejściowej jedynie w przypadkach spełniających przesłanki ujęte w § 25 ust. 1 pkt 4 oraz § 44 ust. 1 pkt 4 i 5 rozporządzenia;
4. zaprzestanie stosowania środków dyscyplinarnych niezgodnie z ustawą (uwagi w pkt 6 niniejszego Raportu);
5. zaprzestanie przeprowadzania kontroli rozmów telefonicznych wychowanków;
6. przeprowadzanie kontroli korespondencji nieletnich zgodnie z art. 66 § 3 u.p.n.;
7. ujednoczenie katalogu nagród i środków dyscyplinarnych z przepisami ustawy;

8. naniesienie zmian w *Procedurze odwiedzin* zgodnie z uwagami zawartymi w pkt 8 niniejszego raportu;
9. uzupełnienie sypialni nieletnich o brakujące szafki na przechowywanie rzeczy osobistych;
10. modernizację urządzeń monitoringu w celu archiwizowania nagrań zgodnie z obowiązującymi przepisami;
11. zorganizowanie szkoleń dla pracowników placówki z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym;
12. organizowanie zajęć rekreacyjnych dla nieletnich w godzinach popołudniowych oraz naniesienie stosownych zmian w rozkładzie dnia;
13. naniesienie korekty w adresie Biura Rzecznika Praw Dziecka oraz uzupełnienie adresu Biura Rzecznika Praw Obywatelskich o numer bezpłatnej infolinii 0 800 676 676;
14. weryfikację informacji o niewłaściwym traktowaniu nieletnich przez wychowawcę o nazwisku Dusza oraz przedstawienie rezultatów przeprowadzonego postępowania w tym zakresie;
15. wyjaśnienie pobytu nieletniego (*dane usunięto*) w izbie przejściowej, mimo iż ewidencyjnie przebywał w szpitaliku oraz zobowiązanie pracowników do prowadzenia dokumentacji zgodnie ze stanem faktycznym;
16. udzielenie informacji o postępie prac w zakresie przeprowadzonych prac remontowo-wyposażeniowych w izbach przejściowych.